

RESEARCH ARTICLE / ARAŞTIRMA MAKALESİ

Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinde engelli hakları farkındalığı ne durumdadır?

How is the awareness of disability rights in faculty of health sciences' students?

Hülya Yücel¹

Gülşah Zengin Yazıcı²

¹ Prof. Dr., Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ergoterapi Bölümü, Ergoterapi Anabilim Dalı, Türkiye, e-mail: hulya.yucel@sbu.edu.tr

² Dr. Öğr. Üyesi, Bezmialem Vakıf Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Ergoterapi Bölümü, Ergoterapi Anabilim Dalı, Türkiye, e-mail: gulsah.zengin@bezmialem.edu.tr

Öz

Sağlık çalışanlarının engelli bireylerin toplumsal haklarını bilmesi ve koruması, sağlık hizmetlerinin sunumunda yol göstericiliği açısından önemlidir. Engelli hakları konusunda farkındalık ve toplumumuzda kapsayıcılığı artırmaya yönelik çalışmalar kısıtlıdır. Bu çalışma, mezuniyet sonrası birer sağlık çalışanı olacak sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin engelli haklarına yönelik farkındalıklarını ortaya koymak amacıyla planlanmıştır. Çalışmaya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesinde öğrenim gören 347 birey dahil olmuştur. Araştırmacılar tarafından Google formlar aracılığıyla hazırlanan 35 soruluk Engelli Hakları Farkındalığı Anketi ile öğrencilerin engelli hakları farkındalığı çevrimiçi olarak değerlendirilmiştir. Elde edilen veriler arasındaki ilişki SPSS 25.0 programında Pearson korelasyon testi ile analiz edilmiştir. Çalışmaya katılan öğrencilerin 317 (%91,4)'si kadın, 30 (%8,6)'u erkektir. Katılımcıların 126 (%36,3)'sü yakın çevrelerinde engelli bir birey bulunduğunu belirtmiştir. Öğrencilerin 146 (%42,1)'sü engellilere yönelik bir eğitime, 134 (%38,6)'ü ise gönüllü faaliyetlere katılım göstermiştir. Anketi cevaplayan öğrencilerden 208 (%59,94)'i farkındalığı ölçen soruların yarısından fazlasına olumlu yanıt vermiştir. Birinci sınıftan 4.sınıfa doğru gittikçe farkındalık düzeyleri azalmıştır ($p<0,05$). Araştırma sonuçları, öğrencilerin engelli haklarına yönelik farkındalıklarının olduğunu ancak ileri sınıflarda bu farkındalığın azaldığını göstermektedir. Üniversite öğrencileri arasında engelli hakları ve kapsayıcı yaklaşımlar hakkında bilimsel eğitim ve sosyal etkinlikler düzenlemenin, genel farkındalığın artırılmasına katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Gelecek çalışmalarda daha geniş katılımcı gruplarıyla farklı üniversitelerde benzer çalışmaların yapılması, engelli haklarına yönelik farkındalığın genel durumunu ortaya koymak açısından önemli olacaktır.

Anahtar kelimeler: Engellilik, Farkındalık, Öğrenciler, Sağlık Bilimleri.

Citation/Atf: YÜCEL, H. & ZENGİN YAZICI, G. (2025). Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinde engelli hakları farkındalığı ne durumdadır? *Journal of Awareness*. 10(1): e2601. <https://doi.org/10.26809/joa.2601>

Corresponding Author/ Sorumlu Yazar:
Hülya Yücel
E-mail: hulya.yucel@sbu.edu.tr

Bu çalışma, Creative Commons Atif 4.0 Uluslararası Lisansı ile lisanslanmıştır.
This work is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License.

Abstract

It is important for health professionals to be aware of the social rights of people with disabilities in order to guide the provision of health services. Awareness of disability rights and studies to increase inclusion in our society are limited. This study was designed to assess the awareness of disability rights among undergraduate students in the Faculty of Health Sciences, who will become health professionals after graduation. The study included 347 individuals studying at Hamidiye Faculty of Health Sciences, University of Health Sciences. The students' awareness of disability rights was evaluated online using the 35-item Disability Rights Awareness Questionnaire prepared by the researchers using Google Forms. The relationships among the collected data were analyzed using Pearson correlation test at SPSS 25.0 program. Of the students who participated in the study, 317 (91.4%) were women and 30 (8.6%) were men. 126 (36.3%) of the participants stated that there was a disabled person in their close environment. 146 (42.1%) of the students participated in training for disabled people and 134 (38.6%) of the students participated in voluntary activities. Of the students who responded to the questionnaire, 208 (59.94%) answered positively to more than half of the quest relations measuring awareness. The level of awareness significantly from first year to the last year ($p<0.05$). The results of the research show that students have an awareness of disability rights, but this awareness eases in advanced classes. It is predicted that organizing academic education and social activities about disability rights and inclusive approaches among university students is predicted to contribute to increasing general awareness. In future studies it will be important to carry out similar studies in different universities with larger groups of participants in order to reveal the general situation of awareness of disability rights.

Keywords: Disability, Awareness, Students, Health Sciences.

1. GİRİŞ

Engellilik, bireyin doğuştan ya da sonradan edindiği fiziksel, zihinsel, duyuşsal veya psiko-sosyal kısıtlılıklar nedeniyle günlük yaşam aktivitelerini bağımsız olarak sürdürememesi durumu olarak tanımlanır (Alemdar, 2021). Birleşmiş Milletler Sakat Hakları Bildirgesi, engelliliği bireyin bağımsız yaşantısını kısıtlayan faktörler ile açıklar (Koca, 2010). Dünya Sağlık Örgütü'nün *İşlevsellik, Yeti Yitimi ve Sağlığın Uluslararası Sınıflandırmasında* ise engellilik, bireyin fiziksel, zihinsel veya ruhsal açıdan tam bir iyilik halinde olmamasına, etkinliklere katılımında sınırlılıklara ve toplum içinde varlık gösterememeye işaret eden bir durum olarak ifade edilmektedir. Engellilik, kişinin beceri, yetenek ve performansını kısıtlayarak onun bireysel ve toplumsal rollerini yerine getirme kapasitesini olumsuz yönde etkilemektedir (Burcu, 2011).

Dünya genelinde yaklaşık bir milyar insan çeşitli şekillerde engelliğe sahip olup, küresel nüfusun önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Mitra ve Sambamoorthi, 2014). Türkiye'de ise 2022 yılı Ulusal Engelli Veri Sisteminde kayıtlı ve hayatta olan engelli sayısı; 1.414.643'ü erkek, 1.097.307'si kadın olmak üzere 2.511.950'dir. Bununla birlikte, engelli bireylerin kamusal alanlarda görünür

olamaması, genellikle fiziksel erişilebilirlik eksiklikleri ve toplumun bilinç düzeyinin yetersizliğinden kaynaklanmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2022).

Toplumların sosyal adaleti sağlama çabalarının bir parçası olarak engelli bireylerin haklarının korunmasına yönelik yasal düzenlemeler ve uygulamalar gündeme gelmiştir. Dünya genelinde ve Türkiye'de bu anlayışla engelli bireylerin sosyal, iş ve eğitim hayatlarına katılımını destekleyecek yasal ve uygulamalı düzenlemeler yapılmıştır. 2007 yılında Türkiye, Birleşmiş Milletler Engelli Hakları Sözleşmesi'ni imzalayarak, engelli bireylerin topluma eşit katılımlarının sağlanması ve engelli haklarının korunması yönünde önemli bir adım atmıştır (Azarkan ve Benzer, 2018). Bu bağlamda, engelli bireylere yönelik sağlık hizmetlerinin sunumunda yer alacak olan sağlık bilimleri üniversite öğrencilerinin engelli haklarına yönelik farkındalık düzeyleri büyük önem taşımaktadır. Farkındalık, bireylerin etrafında gelişen olayları kavrama ve anlamlandırma becerisi olarak tanımlanmaktadır. Engelli hakları farkındalığı ise devletin engelli bireyler için sağladığı olanaklar ve imtiyazlar hakkında bilgi sahibi olmayı, bu bilgilerin engellilerin yaşam kalitesini iyileştirmek için kullanabilmesini

içermektedir. Bu konuda toplumsal bilincin artırılması ve engelli bireylerin toplumda aktif birer katılımcı olabilmesi, diğer bir deyişle; toplumun bu konuda eğitilmiş ve farkındalık sahibi olması gerekmektedir (Arman vd., 2020).

Araştırmalar, engelli bireylerin hizmet alınmasında karşılaştıkları en büyük sorunlardan birinin, hizmet sunucularının yetersiz bilgi ve düşük farkındalık düzeyleri olduğunu göstermektedir (Karatana ve Gür, 2019). Literatürde sağlık çalışanlarının engelli bireylerle etkili iletişim kurma, erişilebilir sağlık hizmeti sağlama ve önyargıların üstesinden gelme becerilerinin yeterince gelişmediği vurgulanmaktadır. Bu durum, sağlık eğitiminin erken aşamalarında engelli hakları bilincinin güçlendirilmesinin önemini ortaya koymaktadır (Karatana ve Gür, 2019; Ören vd., 2021).

Farklı ülkelerde yapılan çalışmalar, sağlık bilimleri öğrencilerinin engelli bireylere yönelik tutumlarının kültürel ve sosyal normlarla şekillendiğini ortaya koymaktadır. Örneğin, Asya ülkelerindeki öğrencilerin tutumları ile Kanada ve Amerika Birleşik Devletleri gibi ülkelerdeki öğrencilerin tutumları arasında farklar olduğu saptanmıştır (Tellioğlu, 2020). Bununla birlikte, bazı araştırmalar öğrencilerin eğitim süresi arttıkça tutumlarının olumlu yönde değiştiğini gösterse de (Brown vd., 2009; Eberhardt ve Mayberry, 1995; Stachura ve Garven, 2003) tam tersi sonucu bulan bir çalışma da mevcuttur (Uysal vd., 2014).

Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin engelli hakları farkındalığının incelenmesi, gelecekte bu alanda hizmet verecek profesyonellerin daha bilinçli ve empatik bir yaklaşıma sahip olmalarını sağlayabilir (Coban vd., 2017). Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin engelli hakları farkındalık düzeylerini incelemektir. Ülkemizde üniversite öğrencilerinin bu konudaki bilgi ve farkındalık seviyelerini ölçen kapsamlı araştırmaların sınırlı olması, çalışmamızın önemini artırmaktadır.

2. GEREÇ VE YÖNTEMLER

2.1. Araştırmanın Tasarımı

Bu çalışma, sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin engelli haklarına yönelik farkındalıklarını değerlendirmek için tasarlanmıştır. Mevcut çalışma kesitsel bir tasarıma sahiptir.

2.2. Araştırmanın Etik Yönü

Bu çalışma için Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Bilimsel Araştırmalar Etik Kurulundan onay alınmıştır (no: 9544, 15/6, tarih: 10.06.2022). Araştırma Helsinki Deklarasyonu Prensiplerine uygun olarak yürütülmüştür

2.3. Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Çalışmaya Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi'nde öğrenim gören lisans öğrencileri dahil edilmiştir. Çalışmanın dahil edilme kriterleri; 18 yaş ve üzerinde olmak, sağlık bilimleri fakültesi bünyesindeki bir bölümde aktif öğrenci olmak ve çalışmaya katılmaya gönüllü olmaktır. Çalışmanın dışlama kriterleri ise sağlık bilimleri fakültesi dışında bir bölümde öğrenci olmak, engelli olmak ve kişisel verilerin kullanılmasına yönelik onayı reddetmektir.

Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Sağlık Bilimleri Fakültesi'nin çalışmanın yapıldığı 2022 Bahar döneminde eğitim vermekte olup her yılında öğrencisi olan 4 yıllık bölümleri şunlardır; Beslenme ve Diyetetik, Çocuk Gelişimi, Dil ve Konuşma Terapisi, Ebelik, Ergoterapi, Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, İş Sağlığı ve Güvenliği, Odyoloji, Sağlık Yönetimi, Sosyal Hizmet. Bu bölümlerde öğrenim gören 3565 öğrenci arasından 347'si kriterlere uygun olarak çalışmaya katılmayı kabul etmiştir.

2.4. Veri Toplama

Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin engelli hakları farkındalığı hakkındaki görüşlerini almak için araştırmacılar tarafından Google Formlar aracılığı ile 'Engelli Hakları Farkındalığı Anketi (EHFA)' çevrimiçi olarak oluşturulmuştur. Çevrimiçi ankette ilk olarak gönüllü olur formu yer almıştır. Sonra katılımcılar anketin ilk bölümünde yaşı, cinsiyeti, bölümü, kaçınıcı sınıf

olduğu, engelliler ile ilgili herhangi bir gönüllü faaliyetlere katılıp katılmadığı, ailesinde ya da çevresinde engelli bir bireyin olup olmadığı, daha önce engelliler konusunu temel alan bir eğitime katılıp katılmadığı ile ilgili soruları cevaplandırmıştır. İkinci bölümde ise engellilerin hangi yasalar vasıtasıyla tanımlandığı, eğitim alanındaki hakları, meslek edinme hakları, devlet yardımlarından yararlanma hakları, toplumsal hakları hakkındaki bilgi ve farkındalıklarının değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Çevrimiçi anket, öğrencilere bölüm başkanlıkları aracılığıyla ulaştırılmıştır. Çevrimiçi anket kullanılmasının nedeni öğrencilere kolay erişim sağlamak ve katılımcılara ulaşma süresini hızlandırmaktır.

Çalışmada kullanılan EHFA, T.C. Anayasası ve T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın bilgilendirme rehberi esas alınarak araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır (Arman vd., 2020; Koca, 2010; Sağlam ve Altındağ, 2017). Bu anket 35 maddeden oluşmuştur. Sorular katılımcılara evet/hayır/kararsızım seçenekleriyle cevaplayabilecekleri üçlü (3, 2, 1) Likert skalası formatında sunulmuştur. Anketten alınabilecek en düşük puan 35 ve en yüksek puan 105'tir. Anketin odak noktası, öğrencilerin engelliler konusunda eğitim, istihdam ve erişilebilirlik gibi yasal ve uygulamalı haklara yönelik farkındalık düzeylerini belirlemek olmuştur. Ankete 'Evet' yanıtı verenlerin çoğunluğunun (18 soru ve üzeri) yüksek farkındalık düzeyine sahip olduğu varsayılmıştır. Anketin uygulama süresi yaklaşık 10-15 dakikadır.

2.5. İstatistiksel Analiz

Çalışma için toplanan veriler Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) versiyon 25 yazılımı ile analiz edilmiştir. Tanımlayıcı veriler için ortalama, standart sapma, minimum-maksimum (min- maks) değerler verilmiştir. Kategorik değişkenler ise sayı (n) ve yüzde (%) olarak gösterilmiştir. Çalışmadaki nicel verilerin normal dağılıp dağılmadığını belirlemek için Kolmogorov-Smirnov testi kullanılmıştır. Normal dağılım gösteren verilere tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Veriler arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson korelasyon testi kullanılmıştır. Korelasyon katsayısı; 0.00-0.30 arası düşük, 0.30-0.70 arası orta ve 0.70-1.00 arası ise

yüksek düzeyde bir ilişki olarak değerlendirilmiştir (Cohen, 2013). İstatistiksel anlamlılık için p değeri <0,05 olarak kabul edilmiştir.

3. BULGULAR

Engelli hakları farkındalığını incelemek amacıyla planlanan bu çalışmaya katılan öğrencilerin yaş ortalaması 21,60±2,99 (18-37) yıldı. Öğrencilerin 317 (%91,4)'si kadın, 30 (%8,6)'u erkekti. Katılımcıların büyük çoğunluğunu Ergoterapi Bölümünün öğrencileri oluşturmuştur (n=192, %55,3). En az katılım ise İş Sağlığı ve Güvenliği Bölümünden (n=5, %1,4) olmuştur. Katılımcıların sosyodemografik bilgileri Tablo 1'de verilmiştir.

Öğrencilerin EHFA'dan aldıkları puanların ortalaması 53,52±10,49 (36-103)'dur. Pearson korelasyon analizi sonuçlarına göre, yaş değişkeni ile EHFA arasında negatif yönde düşük düzeyde bir ilişki olduğu saptanmıştır (r= -0,222, p < 0,01). Yapılan tek yönlü ANOVA analizi sonuçları, sınıf değişkenine göre EHFA puan ortalamaları arasında anlamlı fark olduğu görülmüştür (p<0,05). Gruplar arasındaki farkın kaynağını belirlemek amacıyla yapılan post hoc analizinde Tukey testi uygulanmış ve puan ortalamalarının birinci sınıftan dördüncü sınıfa doğru azaldığı tespit edilmiştir. Elde edilen puan ortalamaları küçükten büyüğe doğru sırasıyla birinci sınıf 57,02 (48-103), ikinci 54,68 (44-95), üçüncü sınıf 51,26 (41-83) ve dördüncü sınıf 51,01 (36-81) olarak sıralanmıştır (Tablo 2).

Çalışma grubundaki 347 öğrenci arasından 208 (%59,94) birey anketin 18 ve üzerinde sayıda sorusuna "evet" yanıtını vermiştir. Öğrencilerin sınıflara göre anketlere verdiği yanıtların sayısı Tablo 3'te verilmiştir.

4. TARTIŞMA

Sağlık ile ilgili bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin engelli haklarına yönelik bilgi ve farkındalık düzeylerini değerlendirmek amacıyla yaptığımız bu çalışmada katılımcıların yarısından fazlasının farkındalık düzeyinin yüksek olduğu ve birinci sınıftan dördüncü sınıfa doğru öğrenciler arasında gittikçe azalan bir farkındalık olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmamızın önemli bulgularından biri, yaş ile engelli hakları farkındalığı arasında negatif yönlü ilişki görülmesidir. Literatürde yaş ilerledikçe engelli bireylere yönelik farkındalığın azalması azalmadığı sonuçları çelişkilidir. Bazı çalışmalar, çocuklar ve gençlerin engellilik konularında daha fazla farkındalık gösterdiğini, yaş ilerledikçe bu duyarlılığın azalabileceğini belirtmektedir. Örneğin, Uysal ve ark. (2014), çalışmamıza benzer şekilde sonuçlara vardıkları araştırmalarında, üniversite öğrencilerinde yaşın engellilere karşı tutumu etkileyen önemli bir faktör olduğunu ve 18 ila 21 yaş arasındaki öğrencilerin 22 yaş ve üstü olanlara kıyasla daha olumlu olduğunu

belirtmişlerdir. Bu farkın nedeninin, genç yaşlarda okullarda verilen eğitim, sosyal sorumluluk projeleri ve medya aracılığıyla sağlanan bilgilerin etkisi olabileceği belirtilmiştir. Genç bireyler, eğitim programları ve sosyal faaliyetlerle engellilik konularının daha çok içerisinde oldukları için bu konuda daha duyarlı olabilecekleri söylenmiştir (Özpolat, 2014). Ancak yaş ilerledikçe artan akademik ve sosyal sorumluluklar, öğrencilerin serbest zamanlarını kısıtlayarak engelli hakları gibi toplumsal konulara olan ilgilerini azaltabilmektedir. Üst sınıflardaki öğrencilerin kariyer planlamaları ve staj gibi profesyonel odaklarının artması da bu azalmaya katkıda bu-

Tablo 1. Katılımcıların Sosyodemografik Bilgileri (n=347)

Değişken		n (%)
Gönüllü Faaliyetlere Katılım	Evet	134 (36,3)
	Hayır	213 (61,4)
Ailede Engelli bir Birey Mevcudiyeti	Var	126 (36,3)
	Yok	221 (63,7)
Engelliler ile İlgili bir Eğitime Katılım	Evet	146 (42,1)
	Hayır	201 (57,9)
Sınıf	1. Sınıf	83 (23,9)
	2. Sınıf	98 (28,2)
	3. Sınıf	76 (21,9)
	4. Sınıf	90 (25,9)
Bölüm	Beslenme ve Diyetetik	18 (5,2)
	Çocuk Gelişimi	34 (9,8)
	Dil ve Konuşma Terapisi	16 (4,6)
	Ebelik	20 (5,8)
	Ergoterapi	192 (55,3)
	Fizyoterapi ve Rehabilitasyon	33 (9,5)
	İş Sağlığı ve Güvenliği	5 (1,4)
	Odyoloji	8 (2,3)
	Sağlık Yönetimi	15 (4,3)
	Sosyal Hizmet	6 (1,7)
Yaş	18-20 Yaş	128 (36,9)
	21-23 Yaş	187 (53,9)
	24 Yaş ve Üstü	32 (9,2)

n: sayı, %: yüzde

Tablo 2. Katılımcıların Sınıf Düzeylerine Göre Tek Yönlü ANOVA Test Sonuçları (n=347)

Değişken	Değerler	Ölçek	F/H	p değeri	Fark
Sınıf	Birinci Sınıf	EHFA	6,633	0.000*	4-1
	İkinci Sınıf				4-2
	Üçüncü Sınıf				3-1
	Dördüncü Sınıf				3-2

EHFA: Engellilik Hakları Farkındalığı Anketi, *p<0.001

Tablo 3. Öğrencilerin Anket Sorularına Verdikleri Yanıtların Sınıf Düzeylerine Göre Dağılımı

	1. Sınıf n	2. Sınıf n	3. Sınıf n	4. Sınıf n	Toplam n
1. Engellilik durumunun tespit ve uygulama esaslarının Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığının görüşleri alınarak, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, Maliye Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığınca ortaklaşa çıkarılan yönetmelikle belirlendiğini BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	22	36	30	35	123
Hayır	4	43	35	38	162
Kararsızım	15	19	11	17	62
2. Engellilerin her türlü eğitim, sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kabartma yazılı, sesli, elektronik kitap; alt yazılı, işaret dili tercümelili ve sesli betimlemeli film ve benzeri materyal temin edilmesine ilişkin gerekli işlemlerin Millî Eğitim Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığınca yürütüldüğünü BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	32	38	32	32	134
Hayır	36	41	40	44	161
Kararsızım	15	19	4	14	52
3. Sağlık kurulu rapor çeşitlerinden Çocuklar İçin Özel Gereksinim Raporu (ÇÖZGER)'in çocuklar için, Engelli Sağlık Kurulu Raporu (ESKR)'nin erişkinler için olduğunu BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	67	77	58	54	256
Hayır	7	14	11	30	62
Kararsızım	9	7	7	6	29
4. İşitme engelli bireylerin acil durumlarda sağlık hizmetini almalarını sağlayacak sistem olan Engelsiz Sağlık İletişim Merkezi (ESİM)'i BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	57	65	54	55	231
Hayır	1	22	22	26	87
Kararsızım	7	11	11	9	29
5. Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin okullara erişiminin ücretsiz olduğunu BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	10	6	18	14	61
Hayır	6	73	56	71	261
Kararsızım	12	19	2	5	25
6. Engelli bireylerin kamuda memur ve işçi olarak istihdamının merkezi bir sınav sistemi olan EKPSŞ yoluyla gerçekleştirildiğini BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	28		22	11	95
Hayır	45		53	76	232
Kararsızım	10		1	3	20
7. %40 ve üzerindeki engel durumuna sahip bireylerin erken emeklilik hakkı olduğunu BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	24	31	24	19	98
Hayır	50	61	48	69	228
Kararsızım	9	6	4	2	21
8. Engelliler için elektrik tüketim desteğinin varlığını BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	57	66	51	46	220
Hayır	15	24	21	40	100
Kararsızım	11	8	4	4	27
9. Engellilere özel olarak ayrılan çevresel alanları BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	14	30	15	19	78
Hayır	52	54	54	56	216
Kararsızım	17	14	7	15	53
10. Sağlık Bakanlığı kayıtlarında “öncelikli” kaydı bulunan vatandaşların kendilerine ayrılmış olan kontenjandan faydalanarak randevu alabildiklerini BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	19	22	21	30	92

Hayır	51	71	49	54	225
Kararsızım	13	5	6	6	30
11. Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliğinde (SUT) belirtilen şekilde yardımcı araç-gereçler, tıbbi malzeme, sarf malzemeleri, ortez-protez gibi malzemelerin ödemelerinin SGK tarafından yapıldığını BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	40	58	42	57	196
Hayır	30	30	25	26	111
Kararsızım	13	10	9	7	39
12. Engelli Kimlik Kartı alabilmek için engelli bireylerin sağlık kurulu raporu ile %40 ve üzeri engelli olduğunu belgelemeleri gerektiğini BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	60	69	56	78	263
Hayır	14	19	15	6	54
Kararsızım	9	10	5	6	30
13. İkamet edilen ilçede bulunan Millî Eğitim Bakanlığı (MEB)'e bağlı Rehberlik Araştırma Merkezi (RAM)'a başvurarak özel eğitim hizmetlerinden faydalanılabildiğini BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	41	44	49	65	199
Hayır	29	45	24	18	116
Kararsızım	13	9	3	7	32
14. Görme engellilerin sınav sorularını okuyacak ve söylenecek yanıtları yazacak uygun eğitilmiş ve düzgün diksiyonlu "yardımcı refakatçi" eşliğinde sınava girme olanağının tanındığını BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	55	62	50	62	229
Hayır	19	26	24	23	92
Kararsızım	9	10	2	5	26
15. Başarılı ve ihtiyaç sahibi engelli öğrencilerin Yükseköğretim Kredi ve Yurtlar Kurumu tarafından öğrenim kredisi, katkı kredisi ve yurt tahsisinde öncelikli olduklarını BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	49	61	50	67	227
Hayır	18	26	20	16	80
Kararsızım	16	11	6	7	40
16. Kurum ve kuruluşların çalıştırdıkları personele ait kadrolarda %3 oranında engelli personel çalıştırmak zorunda olduklarını BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	45	66	64	69	244
Hayır	27	26	10	19	82
Kararsızım	11	6	2	2	21
17. Elektronik haberleşme sektöründe hizmet sunan iki yüz bin (200.000) kişinin üzerinde abonesi bulunan bir işletmecinin engellilere asgari %25 indirim sağlamak zorunda olduğunu BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	14	21	13	21	69
Hayır	61	69	58	61	249
Kararsızım	8	8	5	8	29
18. Engelli bireylerin, motorlu taşıt alımında Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) istisnasından faydalanabileceğini BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	41	55	58	70	224
Hayır	34	35	16	20	105
Kararsızım	8	8	2	0	18
19.Engelli kimlik kartına sahip olan her engelli bireyin, kullandığı toplu taşıma araçlarında ücretsiz seyahat hakkından yararlanabileceğini BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	62	77	68	79	286
Hayır	8	14	8	9	39
Kararsızım	13	7	0	2	22
20. Engellilerin müze ve ören yerlerine ücretsiz girdiklerini BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	42	59	51	61	213
Hayır	29	30	22	24	105

Kararsızım	12	9	3	5	29
21. Engelli bireylerin bakımını üstlenen akrabası, vasisi gibi üçüncü kişilere evde bakım desteği yapıldığını BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	61	75	64	67	267
Hayır	13	16	11	17	57
Kararsızım	9	7	1	6	23
22. Görme engelli seçmenlerin, refakatçi yardımıyla oy kullanabildiklerini BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	62	8	57	56	237
Hayır	10	28	14	26	78
Kararsızım	11	62	5	8	32
23. Adalete erişim açısından işitme engelli olan sanığa veya mağdura işaret dili tercümanı görevlendirilmesi gerektiğini BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	48	51	46	51	196
Hayır	25	33	26	33	117
Kararsızım	10	14	4	6	34
24. Üniversite sınavında görme engelliler ve az görenler için 30 dakikalık ek sınav süresi verildiğini BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	25	26	30	40	121
Hayır	48	60	41	45	194
Kararsızım	10	12	5	5	32
25. Engellilerin engelli maaşı alabildiğini BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	69	87	74	88	218
Hayır	4	6	1	2	13
Kararsızım	10	5	1	0	16
26. Engellilerin hastane muayenelerinde öncelik haklarının bulunduğunu BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	67	83	66	80	296
Hayır	6	8	8	7	29
Kararsızım	10	7	2	3	22
27. Engelli bireyin ya da ailesinde engelli bulunan bireylerin tayin isteme hakkının bulunduğunu BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	17	42	30	41	130
Hayır	52	47	44	43	186
Kararsızım	14	9	2	6	31
28. Ülkemizde engelli vatandaşlar için engelli araç park alanlarının olduğunu BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	67	82	67	84	300
Hayır	7	12	8	5	32
Kararsızım	9	4	1	1	15
29. Engelli bireyin ya da ailesinin talep etmesi durumunda oturan konutta engele yönelik mekânsal düzenlemelerin yapılabileceğini BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	36	41	42	49	168
Hayır	30	40	32	30	132
Kararsızım	17	17	2	11	47
30. İşitme engelli öğrencilerin meslek liselerine sınavsız yerleşebileceğini BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	11	20	13	21	65
Hayır	63	71	62	64	260
Kararsızım	9	7	1	5	22
31. Halk eğitim merkezleri, Türkiye İş Kurumu, Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) gibi kamu kurumlarında engellilere özel meslek edindirme kursları açıldığını, bu kursları bitiren engellilere işe yerleştirmelerinde öncelik tanındığını BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	27	44	28	38	137
Hayır	43	40	44	41	168
Kararsızım	13	14	4	11	42

32. İstihdamı güç olan zihinsel engelli bireyler için ülkemizde Korumalı İşyerleri açılması konusunda yasal düzenlemeler yapıldığını BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	19	22	20	22	83
Hayır	51	64	46	59	220
Kararsızım	13	12	10	9	44
33. Engellilerin buldukları ortamda bağımsız yaşayabilmeleri için psikososyal destek alabildiklerini ve bu sürece ailenin de dahil edilebileceğini BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	47	54	53	54	208
Hayır	28	34	18	27	10
Kararsızım	8	10	5	9	32
34. Özel tertibatlı araçların ne demek olduğunu BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	21	35	22	33	111
Hayır	37	46	47	36	166
Kararsızım	24	17	7	21	69
35. Engellilerin devlet tiyatrolarından ücretsiz yararlanabildiklerini BİLİYOR MUSUNUZ?					
Evet	37	33	29	39	138
Hayır	35	52	44	44	175
Kararsızım	10	13	3	7	34

n: sayı.

lunabilir.

Ayrıca, öğrencilerin son yıllarda daha fazla mesleki uzmanlık alanlarına yönelmeleri, engelli hakları gibi geniş çaplı konulara ayırdıkları zamanın azalmasına neden olabilir. (Şahin ve Güldenöğlü, 2013). Öte yandan, bazı araştırmalar yaşın tek başına farkındalık üzerinde belirleyici bir etken olmadığını, asıl faktörün bireylerin eğitim ve sosyal deneyimlerle kazandığı bilgiler olduğunu savunmaktadır. Findler ve ark. (2007) da yaş ile birlikte engelli farkındalığının arttığını belirtmiştir. Engellilikle ilgili eğitim ve bilinçlendirme faaliyetlerine katılan yetişkin bireyler, gençlerden daha yüksek farkındalığa sahip olabilmektedirler (Özlu vd., 2023). Baykan ve ark. (2018) ise yaş ile engelliliğe yönelik farkındalığın değişmediğini bildirmiştir. Bu nedenle, çalışmamızda ortaya çıkan engelli hakları farkındalığın yaş ile olan negatif yönlü ilişkisinin nedenlerinin de araştırılması gerekmektedir.

Dünya Sağlık Örgütü ve Dünya Bankası'nın 2011 Dünya Engellilik Raporu'nda engelli bireylerin onların sağlığı ve hakları konularında destek sağlayabilecek sağlık çalışanlarının eğitim müfredatlarının zenginleştirilmesi gerektiği belirtilmiştir (Dünya Sağlık Örgütü, 2011). Literatürde engelli haklarına yönelik eğitimin, özellikle sağlık bilimleri öğrencileri arasında farkındalığın geliştirilmesi için güncel ve uygulamaya yönelik eğitim modüllerinin faydalı olabileceği belirtilmektedir (Alahmari vd., 2021; Tervo vd., 2002).

Çalışmalar, sosyal sorumluluk eğitimi alan öğrencilerin engelli haklarına yönelik farkındalıklarının, bu eğitimi almayan öğrencilere kıyasla daha yüksek olduğunu göstermiştir (Gould vd, 2020; Menendez ve Fernandez-Rio, 2017). Engelli hakları konusundaki eğitimin öğrenciler üzerindeki olumlu etkileri ve bilgi düzeyi, empati ve etik anlayış gibi alanlardaki iyileştirici gücü ortaya koyulmuştur (Bania vd., 2023).

Çalışmamızda, farklı bölümlerin müfredatlarında öğrencilerin engelli hakları farkındalığını oluşturacak bir eğitimin olup olmadığı sorgulanmamıştır. Bu bağlamda sonuçlarda, farkındalık düzeyinin azalan şekilde çıkmasının açıklanabilmesini güçleşmiştir. Diğer yandan bu çalışma kesitsel yerine longitudinal şekilde yapılmış olsaydı gittikçe azalan bir farkındalıktan söz etmek mümkün olabilirdi.

Çalışmamızda sağlık ile ilgili bölümlerde öğrenim gören öğrencilerin engelli hakları farkındalığının değerlendirilmesi, gelecekte sağlık çalışanlarının mesleki donanımlarını artırmanın yanı sıra engelli bireylerin toplumsal katılımlarına da katkı sağlayacaktır. Bu çalışmanın sonuçları, engelli hakları farkındalığını artırmak için gelecekteki eğitim ve politika önerilerine de zemin hazırlayabilir. Elde edilecek bulgular hem literatürdeki boşluğu dolduracak hem de sağlık alanında daha bilinçli ve donanımlı profesyoneller yetişmesine katkıda bulunabilecektir.

4.1. Limitasyonlar

Bu çalışmanın bazı sınırlılıkları bulunmaktadır. Bu çalışmanın en önemli sınırlılığı, veri toplama aracı olarak kullanılan anketin psikometrik geçerlik ve güvenilirlik çalışmasının henüz yapılmamış olmasıdır. Bu durum, çalışma bulgularının güvenilirliği ve genellenebilirliği açısından sınırlıklar oluşturmaktadır. Gelecekte, bu anketin psikometrik özelliklerinin doğrulanması, bulguların güçlendirilmesine yönelik önemli bir adım olacaktır. İkinci olarak çalışmamızda, katılımcıların çoğunluğunu ergoterapi bölümü öğrencileri oluşturduğundan; katılımcı sayısı homojen olmadığı için bölümler arası bir karşılaştırma yapmak mümkün olmamıştır. Son olarak, çalışmanın verileri yalnızca bir üniversitedeki sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerden elde edildiği için, bulguların tüm öğrencilere genellenebilirliği sınırlıdır. Engelli haklarına yönelik farkındalık, toplumsal, kültürel ve eğitim sistemine bağlı olarak değişiklik gösterebileceğinden, diğer okullarda da yapılacak benzer çalışmalarla elde edilen verilerin karşılaştırılması, ulusal düzeyde bir bakış açısı geliştirilmesine katkı sağlayabilir.

5. SONUÇ

Bu çalışma sağlık ile ilgili bölümlerde öğrenim gören öğrencilerde engelli hakları farkındalık düzeyinin yüksek olduğunu ve birinci sınıftan dördüncü sınıfa ilerledikçe azalma eğiliminde olduğunu göstermiştir. Bu araştırmadan elde edilen bulgular doğrultusunda, sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin engelli hakları konusunda farkındalıklarının artırılmasına yönelik olarak müfredatın güncel ve uygulamalı bilgilerle desteklenmesi, alanında uzman akademisyenler ve çalışanlar tarafından haklar konusunda eğitim ve seminerler düzenlenmesi önerilmektedir. Öğrencilerin farkındalık çalışmalarına aktif katılımlarının teşvik edilmesi, engelli hakları konusunda daha güçlü bir bilinç oluşturulmasına katkıda bulunabilir. Ayrıca, bu çalışmanın bulguları, gelecekteki eğitim politikaları ve uygulamaları için önemli bir temel oluşturmaktadır. Özellikle sağlık bilimleri alanında, engelli haklarına yönelik eğitimlerin sistematik ve uygulamalı şekilde müfredata dahil edilmesi, öğrencilerin hem bilgi seviyelerini hem de empati yeteneklerini geliştirecektir. Ayrıca, bu tür eğitimlerin,

toplumsal katılıma olan etkilerini inceleyen daha uzun vadeli çalışmalar yapılması önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- AİLE VE SOSYAL POLİTİKALAR BAKANLIĞI, ENGELLİ VE YAŞLI İSTATİSTİK BÜLTENİ. (2022). https://www.aile.gov.tr/media/98625/eyhgm_istatistik_bulteni_ocak_2022.pdf Erişim Tarihi: 28.10.2024
- ALAHMARI, K. A., RENGARAMANUJAM, K., REDDY, R. S., SILVIAN SAMUEL, P., AHMAD, I., NAGARAJ KAKARAPARTHI, V., & TEDLA, J. S. (2021). Effect of disability-specific education on student attitudes toward people with disabilities. *Health Education & Behavior, 48*(4), 532-539.
- ALEMDAR, E. (2021). Sakat, Özürlü ve Engelli Kavramları: Tarifleri ve Farkları. *Zemin, (2)*, 28-49.
- ARMAN, N., TARAKCI, E., ÇİVİ KARAASLAN, T., & ZİREK, E. (2020). Sağlık Alanında ve Sağlık Alanı Dışındaki Bölümlerde Okuyan Üniversite Öğrencilerinin Engelliliğe Bakışının ve Engellilik Farkındalıklarının İncelenmesi. *Türkiye Klinikleri Sağlık Bilimleri Dergisi, 5*(3).
- AZARKAN, E., & BENZER, E. (2018). Birleşmiş Milletler engelli kişilerin haklarına dair sözleşme ve Türkiye’de engelli hakları. *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 23*(38), 3-29.
- BANİA, T. A., GIANNİKİ, M., CHARİTAKİ, G., GIANNAKOUDİ, S., ANDREAS, V. I., FARANTOU, C., ALİKİ, V. I., & BİLLİS, E. A. (2023). Attitudes towards people with disabilities across different healthcare undergraduate students: A cluster analysis approach. *Physiotherapy Research International, 28*(4), e2032.
- BAYKAN, Z., NAÇAR, M., ŞENOL, V., & ÇETİNKAYA, F. (2018). Erciyes üniversitesi akademik personelinde engellilik farkındalığı. *Mersin Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi, 11*(1), 50-61.
- BURCU, E. (2011). Türkiye’deki engelli bireylere ilişkin kültürel tanımlamalar: Ankara örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 28*(1).
- COBAN, A. I., OZDEN, S. A., TEKİNDAL, M. A., & POLAT, G. (2017). Assessing health science students’ attitudes towards persons with disabilities in Turkey. *Biomedical Research, 28*(12), 5370-5377.
- COHEN, J. (2013). *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. Routledge.
- FİNDLER, L., VİLCHİNSKY, N., & WERNER, S.

(2007). The multidimensional attitudes scale toward persons with disabilities (MAS) construction and validation. *Rehabilitation Counseling Bulletin*, 50(3), 166-176.

GOULD, R., HARRIS, S. P., MULLIN, C., & JONES, R. (2020). Disability, diversity, and corporate social responsibility: Learning from recognized leaders in inclusion. *Journal of Vocational Rehabilitation*, 52(1), 29-42.

JESPERSEN, L. N., MICHENSEN, S. I., TJØRNHØJ-THOMSEN, T., SVENSSON, M. K., HOLSTEIN, B. E., & DUE, P. (2019). Living with a disability: a qualitative study of associations between social relations, social participation and quality of life. *Disability and rehabilitation*, 41(11), 1275-1286.

KARATANA, Ö., & GÜR, K. (2019). Engelli bireylerin sağlık hizmetlerine erişimi ve engelleri. *Halk Sağlığı Hemşireliği Dergisi*, 1(1), 43-53.

KOCA, C. (2010). Engelsiz şehir planlaması bilgilendirme raporu. *Dünya Engelliler Vakfı, İstanbul*, 4.

MENENDEZ, J. I., & FERNANDEZ-RÍO, J. (2017). Hybridising Sport Education and Teaching for Personal and Social Responsibility to include students with disabilities. *European Journal of Special Needs Education*, 32(4), 508-524.

MİTRA, S., & SAMBAMOORTHÍ, U. (2014). Disability prevalence among adults: estimates for 54 countries and progress toward a global estimate. *Disability and rehabilitation*, 36(11), 940-947.

ÖREN, E. D. T., DERELİ, F., & SARI, H. Y. (2021). Engelli bireylerin sağlık hizmetine ve bakıma erişimi ile ilgili yaşadıkları sorunlar. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(3), 185-192.

ÖRGÜTÜ, D. S. (2011). Dünya engellilik raporu. *Ankara: Anıl Group Matbaa*, 1(2), 3.

ÖZLÜ, Z. K., APAY, S. E., ÖZTÜRK, Z. O., KÜÇÜKOĞLU, A., GÜNDOĞDU, F., & YİĞİT, N. (2023). Akademisyenlerin engelli farkındalığının belirlenmesi. *Anatolian Journal of Health Research*, 3(3), 144-148.

ÖZPOLAT, V. (2014). Postmodern Bir Sosyalleşme Mecrası Olarak Sosyal Medya ve Gençlik. *Gençlik ve Kültürel Mirasımız*, 45.

SAĞLAM, M., & ALTINDAĞ, Ö. (2017). Üniversite öğrencilerinin engelli bireyler hakkındaki farkındalıkları. *Ufku Ötesi Bilim Dergisi*, 17(1), 22-37.

ŞAHİN, F., & GÜLDENOĞLU, B. (2013). Engelliler konusunda verilen eğitim programının engellilere yönelik tutumlar üzerindeki etkisi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 214-239.

TELLİOĞLU, S. (2020). Avrupa Birliği (AB)'nin ve bazı gelişmiş ülkelerin engellilere yönelik sosyal politikaları ve sosyal hizmetleri. *The Journal of Social Sciences*, 34(34), 166-182.

TERVO, R. C., AZUMA, S., PALMER, G., & REDİNİUS, P. (2002). Medical students' attitudes toward persons with disability: A comparative study. *Archives of Physical Medicine and Rehabilitation*, 83(11), 1537-1542.

UYSAL, A., ALBAYRAK, B., KOÇULU, B., KAN, F., & AYDIN, T. (2014). Attitudes of nursing students toward people with disabilities. *Nurse Education Today*, 34(5), 878-884.